

פרשת לך לך "מוגן אברהם"

בפרשת השבוע מברך ה' את אברהם אבינו:

"וַאֲעֵשְׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכְךָ וְאֶגְדְּלָהּ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה: וְאֶבְרָכָה מִבְּרַכְיָךָ וּמִקְלָלְךָ אֵאָדָּר וְנִבְרָכֹוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֵת הָאֲדָמָה" (בראשית י"ב, ב-ג)

חז"ל - ורש"י בעקבותיהם - קשרו את הפסוק לעולם התפילות: "והיה ברכה" - בך הותמין ואין הותמין בכולן" (פסחים ק"ז ע"ב), ובכך התכוונו לברכת האבות בתפילת העמידה, שחותמת במילים "מוגן אברהם". מה משמעותה של חתימה זו?

לאחר שנלחם אברהם בארבעת המלכים, ושחרר את לוט בן אחיו, יצא לקראתו מלכי צדק מלך שלם בלחם ויין, ובירך אותו:

"וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל-ל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ: וּבְרוּךְ אֵל-ל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מוֹגֵן צְרִיךְ בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן לּוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל" (בראשית י"ד, יט-כ)

בכך מתגשמת למעשה ברכת ה' המופיעה לעיל. הברכה הראשונה לאברהם באה אליו דווקא ממלכי צדק מלך שלם, דהיינו מירושלים, בבחינת - "יְבָרְכֶךָ ה' מִצִּיּוֹן עִשָׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ" (תהילים קל"ד, ג; ובדומה לכך תהילים קכ"ח, ה).

מלכי צדק מברך את אברהם על נצחונו הצבאי: "וּבְרוּךְ אֵל-ל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מוֹגֵן צְרִיךְ בְּיָדְךָ...". (בראשית י"ד, ט; "מוגן צריך בידך" פירושו שה' הסגיר את האויבים בידי אברהם. מעניין לראות, שלאחר ברכתו של מלכי צדק מלך שלם, אף הקב"ה מברך את אברהם בניסוח דומה מאוד בברית בין הבתרים:

"אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם בְּמִחְזָה לְאֹמֶר אֵל הַיָּרֵא אַבְרָם אֲנִי מוֹגֵן לְךָ שְׂרָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד" (בראשית ט"ו, א)

בבחינת: "כל שרוח הבריות נוהה הימנו - רוח המקום נוהה הימנו" (אבות פ"ג מ"י). שינוי זה, מ"מוגן" ל"מוגן", הוא משמעותי ביותר. ה' מבטיח לאברהם שלא רק יעזור לו לנצח את אויביו, אלא אף יגן וישמור עליו בהמשך דרכו.

סיפור זה הוא הבסיס של ברכת אבות בתפילת העמידה. אנו חותמים בברכת ה' לאברהם, על פי דברי הגמרא שהובאו לעיל. בחתימה זו אנו מזכירים את הבטחת ה' לשמור על עם ישראל ולתת לו את ארץ ישראל, כפי שהובטח בברית בין הבתרים. השימוש בביטוי זה מחדד את הסתמכותנו על ה' כתריס בפני כל פורענות.

ביטוי נוסף בברכת אבות הלקוח מסיפור זה הוא: "א-ל עֲלִיּוֹן". הביטוי מופיע בסיפורנו כמה פעמים: מלכי צדק הוא "בְּהוֹ לְאֱ-ל עֲלִיּוֹן", ולכן הוא אומר: "בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֱ-ל עֲלִיּוֹן קִנְה שָׁמַיִם וָאָרֶץ; וּבְרוּךְ אֱ-ל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מָגַן צְרִיךְ בְּיַדְךָ..."; כמו כן, אברהם נשבע בשמו בדבריו למלך סדום: "הֲרִימֵתִי יְדֵי אֱלֹהֵי אֱ-ל עֲלִיּוֹן קִנְה שָׁמַיִם וָאָרֶץ". יתרה מזו, בברכת מעין שבע, הנאמרת בסוף תפילת ערבית של ליל שבת מופיע הביטוי במלואו: "הָאֱ-ל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא אֱ-ל עֲלִיּוֹן, קִנְה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, מָגַן אֲבוֹת בְּדַבְרוֹ...".

השימוש בביטויים אלה מבקש להחזיר אותנו למלחמת אברהם במלכים. הוא מעמיד לנגד עינינו בכל תפילה את התנהגותו של אברהם אבינו המתוארת בפרשתנו בסיפור זה. כשאנו ניגשים בתפילתנו לה' ועומדים לפניו, הרי אנו מבקשים: "וְזוֹכֵר הַסְּדֵי אֲבוֹת, וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנָי בְּנֵיהֶם לְמַעַן שָׁמוּ בְּאַהֲבָה". זכות האבות, המתבטאת בין השאר בדוגמא האישית של אברהם אבינו שקידש שם שמים בעולם במאמציו להציל את לוט מידי המלכים – היא היסוד של ברכת אבות.